

УДК: 7.071.1 (477.83/.86)

Н. Ю. НИКОРАК

РЕФЛЕКСІЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ ГАЛИЧИНИ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ У ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ЯРОСЛАВА ЯРОСЛАВЕНКА

У статті зроблена спроба систематизації музично-критичного доробку Ярослава Ярославенка, визначено жанрові пріоритети його музичної публіцистики та розкрито особливості його публіцистичного та наукового стилю.

Ключові слова: музична критика, публіцистика, журналістика, періодичні видання.

Н. Ю. НИКОРАК

РЕФЛЕКСИЯ КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ ГАЛИЧИНЫ ПЕРВОЙ ТРЕТИ ХХ ВЕКА В ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ЯРОСЛАВА ЯРОСЛАВЕНКО

В статье сделана попытка систематизации музыкально-критического наследия Ярослава Ярославенко, определены жанровые приоритеты его музыкальной публицистики и раскрыты особенности его публицистического и научного стиля.

Ключевые слова: музыкальная критика, публицистика, журналистика, периодические издания.

N. Y. NIKORAK

REFLECTION OF CULTURAL AND ARTISTIC LIFE OF GALICHINA OF THE FIRST THIRD OF THE TWENTIETH CENTURY PUBLICIST HERITAGE YAROSLAV YAROSLAVENKO

In the article the author provides a systematic classification of the musical critique heritage of Yaroslav Yaroslavenko. The priorities of his music journalistic genre are defined, and the peculiar properties of his publicistic and scientific style are highlighted.

Key words: musical critic, publicistics, journalism, periodicals.

Період кінця ХІХ – початку ХХ століття позначений появою плеяди яскравих постатей, самобутніх особистостей талановитих митців, універсальність яких проявляється в інтеграції таких векторів діяльності, як композиторська творчість, виконавська, громадська, суспільна, публіцистична. Вони були авторами численних публікацій, які торкалися різноманітних культуротворчих проблем, і їхня музично-критична, публіцистична, музикознавча діяльність становить величезний інформаційний пласт для сучасних дослідників музичного мистецтва Галичини вищезазначеного періоду. На шпальтах тогочасної періодичної преси публікувалися такі відомі композитори, як П. Бажанський, В. Барвінський, А. Вахнянин, М. Вербицький, В. Витвицький, О. Залеський, Б. Кудрик, В. Матюк, Д. Січинський, Р. Савицький та багато інших, які плідно працювали не тільки на ниві музичної творчості, а й практикувалися в журналістській, публіцистичній та науковій діяльності. Характеризуючи стан видавничої та публіцистичної справи в Галичині початку ХХ ст., С. Людкевич зазначає: «...в наших змаганнях на полі музичної публіцистики в Галичині бралися досі за діло люди з ідейних мотивів, у почутті потреби заповнення цієї культурної ділянки...» [10, с. 397]. Серед композиторів, які виступали на шпальтах тогочасної періодичної літератури, особливе місце займає постать Я. Ярославенка.

Ярослав Ярославенко (Ярослав Дмитрович Вінцковський (1880–1958 рр.) – композитор, диригент, видавець, публіцист, інженер, громадський діяч. Творча спадщина композитора велика і різножанрова. Він автор опери «Відьма», оперет «В чужій шкірі», «Бабський бунт».

Значну частину творчого доробку митця складають камерно-вокальні твори (близько сорока солоспівів та романсів), хорові композиції (понад 200 оригінальних творів) та велика кількість хорових обробок українських народних та стрілецьких пісень. У багатогранному доробку Я. Ярославенка також близько 30 різножанрових публікацій. Окремі напрями наукової діяльності та аналіз деяких жанрових сфер творчої спадщини митця вже знайшли свій безпосередній відгук у науковій літературі¹, однак його музично-критична та публіцистична спадщина ще не була предметом наукового вивчення та узагальнення у сучасній музикознавчій літературі. У зв'язку з цим метою розвідки є систематизувати музично-критичний доробок Я. Ярославенка², визначити жанрові пріоритети його музичної публіцистики та розкрити особливості його публіцистичного та наукового стилю.

Композитор ніколи не позиціонував себе музичним критиком і не надавав ваги своїй публіцистичній діяльності. Часовий діапазон публікацій композитора охоплює період перше десятиріччя – 50-і роки ХХ ст., однак пульс виступів митця на шпальтах періодичної преси є нерівномірним та несистематичним. Так, поява найбільшої кількості публікацій припадає на початок ХХ століття. Вони найчастіше ставали відгуком на події, які схвилювали митця і позначені його власними емоційними та душевними переживаннями. На період 40–50-ті роки припадає поява більш ґрунтовних та об'ємних наукових робіт дослідницького та аналітичного плану. Жанровий спектр публіцистичних виступів Я. Ярославенка досить уніфікований, зокрема: інформаційні жанри – проблемний репортаж [18; 21], анотація [11], допис [4; 5; 12], анонс [1]; аналітичні жанри – стаття-некролог [12; 13], критична стаття-огляд [3], рецензії [6; 7], ювілейні [2]; художньо-публіцистичні жанри – портретний нарис [20], спомин [17]; синтезований жанр: аналітичний – стаття-некролог і художньо-публіцистичний – спомин (мемуари) [16] та ін. Зважаючи на те, що спеціалізованих музичних видань було вкрай мало, Я. Ярославенко публікувався під мистецькими рубриками переважно на сторінках періодичних видань літературного та суспільно-політичного спрямування: «Вперед», «Діло», «Літературні Вісти», «Музичні Вісти». «Назустріч», «Нове слово», «Радянський Львів» та ін.

Одним з популярних видань, з яким неодноразово співпрацював композитор, був літературно-науковий тижневик «Неділя», що виділявся з-поміж періодичних видань Галичини початку ХХ ст. високим науковим рівнем опублікованих творів та їх мистецькою завершеністю. Незважаючи на те, що газета виходила тільки впродовж двох років (1911–1912 рр.), вона зуміла максимально повно відобразити культурні проблеми Галичини початку ХХ ст., створивши цілісну картину цієї епохи.

Всебічно висвітлювались у тижневику питання музичної культури, мистецтва та театру. Окремі музикознавчі дослідження розповідають про життя і творчість відомих українських композиторів і співаків. Одне з чільних місць у публікаціях на сторінках часопису належало постаті М. Лисенка. У статтях про композитора аналізуються його мистецька та літературна спадщина, музичні закони побудови українських народних пісень на основі аналізу творчості самого композитора, націотворчий чинник його життя та діяльності. Відгуком на смерть композитора став один з листопадових номерів за 1912 рік, який був присвячений його пам'яті. Небайдужим до цієї події був і Я. Ярославенко, який виступив у передовиці часопису з некрологом «Микола Лисенко». Я. Ярославенко відступає від традиційного трактування цього публіцистичного жанру і подає характерні для статті такого плану біографічні відомості про митця. Його спогад пройнятий глибокою пошаною, скорботою та сумом: *«Сумна й потрясаюча*

¹ Никорак Н. Видавнича діяльність Я. Ярославенка і нотне видавництво «Торбан» / Наталія Никорак // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. Праці музикознавчої комісії. – Львів, 2004. – Т. ССXLVII. – С. 444–455; Никорак Н. Творча та просвітницька діяльність Я. Ярославенка / Н. Никорак // Вісник Прикарпатського університету ім. В. Стефаника. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ, 2001. – Вип. III. – С.187–196; Никорак Н. Музична інтерпретація поезії Івана Франка у творчості Ярослава Ярославенка / Наталія Никорак // Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі ХХ століття: зб. наук.-теорет. статей. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 299–308.

² Я. Вінцовський для підпису своїх публікацій користувався своїм справжнім ім'ям, інколи використовував криптоніми: Я. Я., Т. Я., Т. Ярославенко, І. Ярославенко, та найчастіше використовував псевдонім «Ярослав Ярославенко».

вістка продерла ся до нас через кордон, який розмежовує російську й австрійську Україну. В серці України, у городі Київі, заснув на віки Микола В. Лисенко дня 6 падолиста в 70 ім році життя. Серед тих діячів, що останними літами будили Україну-Русь до нового життя, Покійний був одним із перших. А будив Він Україну піснею, яку з малку полюбив і якій остав вірним до останнього віддиху... ..Ось не стало теніяльного музика, а нашу грудь задавив якийсь невисказаний сум. У могилу зійшов великий творчий талант, але пісня, яку Він воскресив до нового життя, довго-довго жити ме по всій землі, де лишень гомонить рідне, українське слово»¹ [13].

На початку ХХ століття формувалася окрема галузь літературознавства – шевченкознавство. Відомі галицькі вчені досліджували творчість Тараса Шевченка як з погляду його естетичної системи, так і в контексті українського національно-визвольного руху, впливу ідей і культу особистості поета на формування національної свідомості галичан. У зв'язку з цим композитор вибудовує канву некролога, дотримуючись щойно утвореного континууму – Лисенко-Шевченко: *«Останними роками Його (Лисенка – Н. Н.) композиції завитали й до нас, та нема хіба на австрійській Україні ні одного співачького товариства, щоб не знало великого імени Покійника. Його імя тісно звязане з етнографією України та із незабутим Тарасом Шевченком, бо хочячи пізнати твори Лисенка, треба наперед пізнати люд з його звичаями та отворити «Кобзаря» й читати віри за віршом...Його твори є виразом душі поета й душі музика, а що вони нераз ріжно настроєні тому треба їх вперед добре зрозуміти. Бож цілий ряд підложених Лисенком під музику пісень Шевченка се ріжноманітність, з якою треба всюди числити ся. Тут пісня про Україну, там плач матери-козачки, тут вишневі садки, там знову могутний Дніпро і т.д. – всьо відмінне, і всьо віддане з таким повним розумінєм»* [13].

Ліричним екскурсом у статті виступає звернення до етнографічної спадщини митця. Фольклористична діяльність М. Лисенка була однією з провідних у його житті і тісно пов'язана з композиторською творчістю. *«Пісня була Йому товаришкою у щастю й горю, їй посвятив свою волю й долю і з нею жив як із щирою дружиною. Зібрав сотні пісень любовних, парубочих, козацьких, щедрівок, колядок, веснянок і т.и. ...У народній пісні пішов Він далеко дальше. Не звичайна чутливість пісні була йому цікавою, але шукав у ній і гармонії, якої шатами вбирив і свої інші твори; тому видаєть ся творчість Лисенка відрубною від других поетів-музиків»* [13].

Стаття Я. Ярославенка «Музичні новини» репрезентує один з рідкісних у його ранній публіцистичній спадщині аналітичних жанрів – критична стаття-огляд. До продукування митцем такого роду допису, який у своїй основі має довідково-інформативний характер, спонукала поява у галицькому музичному колі творів наддніпрянських композиторів: К. Стеценка², Я. Степового, Г. Алчевського.

Я. Ярославенко сміливо називає К. Стеценка «епігоном» М. Лисенка, проводить між композиторами творчі паралелі, вдаєть ся до побіжного аналізу кількох композицій митця: «Не смійся ти з мене», «Плавай, плавай, лебедонько», «Ой, чого ти, дівчинонько, засумувала», «В'ється стежка».

Про високий рівень компетентної обізнаності автора статті свідчить його аналіз творчості Я. Степового: *«Пісні і супровід творені гладко та з розмахом, хоч композитор не рахував на ефект для слухача лишень більше дивив ся на саму пісню. Очевидно, що годі тут сказати, котра із них гарнійша, затеж горячо поручити їх можна нашим співачкам та співачкам, так для студий як і продукцій. В кінці годить ся зауважити, що Я. Степовий жадає широкого обсягу голосового для своїх пісень»* [3].

¹ Цитати публікуються зі збереженням особливостей тексту; пунктуація і особливості орфографії оригіналів зберігаються.

² У 1934 році постать К. Стеценка знову стає об'єктом висвітлення у невеликій публікації Я. Ярославенка. У травневому випуску «Музичних вістей» як коментар до опублікованої фотографії Я. Ярославенко вміщує невеликий допис інформативного характеру, у якому розкриває творчі зв'язки композитора з митцями Галичини [12].

Щодо визначення стилю Г. Алчевського, він підкреслює: *«Пісні, або як сам композитор їх зве «романси» Григорія Алчевського неменьше інтересні від попередних, за те вони значно трудніші від тамтих, і хто знає, чи тим собі не шкодять. ...До тогож Алчевський модерніст, який вродив ся нечаяно на неприготованім ґрунті – скажім: побудував прегарну хату, не зважаючи, що на нашім ґрунті нема для неї підвалин. Одною із гарніших його пісень є пісня до слів Л.Українки: «Не диви ся на місяць весною» [3].*

Серед персоналій, які стали героями численних публікацій Я. Ярославенка, були не тільки митці, що залишили помітний, однак опосередкований слід на біографії та творчості композитора, але й ті, яких він знав особисто. Це Ян Галль, Віктор Матюк, Денис Січинський, Ярослав Лопатинський, Ярослав Барнич. З кожним із них його пов'язувала певна модель стосунків: тепле дружнє приятелювання, відносини вчитель-наставник та учень, ділові, партнерські взаємини тощо. Спираючись на свою причетність до кожного з перелічених музикантів, Я. Ярославенко синтезує аналітичний жанр «стаття-некролог» з художньо-публіцистичним «спомин» (мемуари). Його літературні спомини відзначаються побутовою деталізацією та дефініцією ролі кожної зі згаданих особистостей як у житті Я. Ярославенка, так і в суспільному житті.

Цікавою знахідкою для дослідників творчості галицьких митців стане публікація «Памяти Яна Галья»¹. Постать цього польського композитора і громадського діяча, який тривалий час працював на теренах Галичини, у новітньому музикознавстві майже не досліджена. Сучасні науковці зверталися до неї фрагментарно, у контексті висвітлення культуротворчих процесів окресленої доби. Однак митець завдяки своїй творчості та педагогічній діяльності відіграв помітну роль у становленні власне національної української музики. Непересічна особистість Я. Галья сприяла формуванню мистецького світогляду та становленню Я. Ярославенка насамперед як музиканта та композитора. Протягом 1901–1905 років молодий митець брав у нього уроки з теорії та історії музики, опановував мистецтво гармонії та композиції, а також студіював закони сольного та хорового співу. Юнак стає активним учасником чоловічого хору «Ехо» не тільки як співак, але й як акомпаніатор, долучається до справ бібліотеки цього товариства, а також до його видавничої діяльності [9].

Стаття-некролог, вміщена в 40 номері тижневика «Неділя», виступає як добрий спогад Я. Ярославенка на пошану своєму вчителю і наставнику. Композитор, схиляючись перед пам'яттю про свого педагога, розглядає його творчий доробок з позиції *«український композитор польського походження»*. Я. Ярославенко відзначає його причетність до збереження українського музичного надбання, зокрема підкреслює значення його творчої спадщини у зв'язку зі збереженням та популяризацією української народної пісні: *«У Львові присвятив бл. п. Галь багато часу й українській пісні, тому память його нам ціннішою чим иньших польських музиків... ..Навпаки, він любував ся українською народною піснею може більше чим дехто з українських композиторів, а доказом того най буде збірник «150 рієшні і ріосenek na chór męski i mieszany», виданий у Львові 1903 року в котрім майже половину займають наші народні пісні... ..Крім вищезгаданих пісень, появило ся ще накладом Д.Ідзіковського у Київі «12 українських пісень на мішаний хор» в укладі Галья» [16].*

Митець, однак, позиціонує Яна Галья виключно як «композитора-пісняря», обмеживши його музичний доробок малими пісенними формами.

Доповненням до цілісної картини портрета митця стануть для дослідників його біографії побутові деталі життя і творчості.

Зовсім іншою за стилем викладу є публікація «У Віктора Матюка». Звертаючись до художньо-публіцистичного жанру, Я. Ярославенко синтезує портретний нарис та подорожні

¹ Ян Галль (1856–1912) – польський і український композитор. Музичну освіту здобув у Віденській (композиція) консерваторії та у Мюнхенській (композиція та диригування) музичній академії. Співу навчався в Італії (клас Ф. Ламперті). Керував хорами в Лейпцигу (1882 р.), Веймері (1883 р.). У 1891–1895 рр. викладав вокал та історію музики у Краківській консерваторії, з 1895 р. – у консерваторії у Вроцлаві. У львівський період (1896–1912 рр.) – керівник та директор польського музичного товариства «Ехо». Професор гармонії консерваторії Галицького музичного товариства (1888–91; 1904–12), гармонії і композиції Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка (1903–1904).

замітки. Він сміливо застосовує художній стиль мовлення. Лексика публікації емоційно забарвлена, насичена епітетами та порівняннями, характеризується яскравою описовістю [20].

Знайомство двох митців відбулося на ґрунті видавничої справи. Я. Ярославенко, відчуваючи і розуміючи суть популярності композицій В. Матюка, вирішив опублікувати кілька його творів у своєму видавництві «Торбан»¹, яке орієнтувалося на широке коло любителів і поціновувачів хорового та вокального мистецтва. Згодом друком виходить «Веснівка» для голосу в супроводі фортепіано (число 79) та два мішані хори «Нещасний» і «Не згасайте, ясні зорі» (число 81).

Відбираючи надіслані до видавництва різноманітні музичні композиції, Я. Ярославенко власноруч їх редагував та готував власні анотації до підготовлених до друку творів. У передньому слові до «Альбому пісень»² Д. Січинського він з надзвичайною пошаною та щирістю відгукується про свого товариша: *«Наш Денис стає справжнім артистом-музикантом. Сам учить ся, учить других а передусім пише та засіває здоровим зерном незорані ниви рідної музики. Як сам каже: «Найдесь у мене в теці єще не одно з давніших часів». Лиш не годимось на теє, Дорогий Товаришу, щоб воно спокійно спочивало. Певно що отсе появляєсь не перша й не послідня збірка; найдесь їх більше тих пісень, тих висьпіваних із глубини дорогого нам серця Твогого. А що вони нам стануть розрадою у важких хвилях, за теж Тобі щира подяка та низький поклін»* [11].

Я. Ярославенко сприяв популяризації творчої спадщини цього самобутнього й талановитого галицького митця. Їх пов'язувала спільна видавнича справа, творчі відносини, товарисько-приятельські взаємини. У 1954 році композитор пише статтю-спогад «Про композитора Д. Січинського», яку знайшов і опублікував у 1997 році І. Лисенко [17]. Стаття насичена фактами автобіографічного характеру дописувача та деталізує сторінки життєвого та творчого шляху митця. Я. Ярославенко у властивій йому манері художньої деталізації описує обставини знайомства двох митців, їх творчі зустрічі, зупиняється на проблемах, що виникали у зв'язку з виданням творів Д. Січинського, подає перелік його творів, виданих у видавництві «Торбан», доповнює портрет композитора дрібними деталями побутового плану. Я. Ярославенко відіграв важливу роль у збереженні музичної спадщини Д. Січинського. Незадовго до смерті композитор склав заповіт, за яким єдиним спадкоємцем творчого доробку ставало музичне видавництво, очолюване Я. Ярославенком [17].

Після смерті композитора у 1909 році Я. Ярославенко через газету «Діло» [1] звернувся до всіх небайдужих поціновувачів творчості митця з проханням допомогти йому зібрати рукописну спадщину цього відомого композитора. Зважаючи на те, що рукописи були розпорошені поміж товаришами Д. Січинського, знайомими, а то й просто залишались на квартирах (найчастіше в готелях), де він жив, зробити це було надзвичайно складно [8]. У статті «Спадщина Дениса Січинського» [4; 5] повідомлялося, що основна частина рукописів уже була зібрана, і видавництво приступило до праці над ними. У 1913 році Я. Ярославенко передав Науковому товариству ім. Т. Шевченка у Львові³ всі зібрані твори композитора, а також долучив до них 38 листів Дениса Січинського, написаних до нього в різний час, 29 з яких були оприлюднені у 1993 році Я. Гораком [8]. Не менш важливу цінність, ніж епістолярна

¹ У 1905р. у Львові за ініціативи Я. Ярославенка з допомогою А. Вахнянина, Ф. Колесси та активної музичної громадськості утворилось видавництво «Українська Накладня» п.н. «Торбан» (згодом – «Музична Накладня «Торбан»). Видавництво функціонувало до поч. 40-х років ХХ ст. і сприяло популяризації творів як композиторів-аматорів, так і професійних музикантів. Накладом видавництва світ побачили композиції В. Безкоровайного, М. Вербицького, Я. Лопатинського, С. Людкевича, В. Матюка, О. Нижанківського, Д. Січинського, К. Стеценка, Я. Ярославенка та ін.

² «Альбом пісень» на один голос в супроводі фортепіано був укладений Я. Ярославенком у 1908 році із раніше виданих у видавництві «Торбан» (під різними числами) творів Д. Січинського. У замітці до видання видавець вказує роки написання кожної композиції «Альбому».

³ Я. Горак у передмові до опублікованих листів Д. Січинського [9] посилається на архівний документ, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка (ф. 169, спр. 31, арк. 51–54). Власне ж Я. Ярославенко у статті «Про композитора Дениса Січинського» зазначає, що архівні примірники виданих пісень Д. Січинського та листування передав до музичного відділу [бібліотеки] Академії наук у Львові, яким завідував у 1945–1948 рр. [17].

спадщина Д. Січинського, стали коментарі-спогади Я. Ярославенка до цих листів, з яких дізнаємося про творчі та видавничі плани Д. Січинського, деталі історії створення композитором опери «Роксолана», фінансово-економічні стосунки між композитором і видавництвом «Торбан», людей, які спричинилися до збереження і відновлення мистецького доробку Д.Січинського (Олександр Гірняк, Йосип Гірняка, Євгена Якубовича та ін.), про побутові обставини його життя, ліричні особисті переживання композитора (його намір одружитися на гімназистці Лесі Дзюбівній), про хворобу та причину смерті талановитого майстра.

Тривалий час Я. Ярославенко приятелював із своїм шкільним товаришем Ярославом Лопатинським – лікарем за фахом, композитором за покликанням. Скорботним некрологом-спомином на сторінках газети «Назустріч» відгукнувся Я. Ярославенко на звістку про його смерть. У канву статті митець вплітає не тільки спогади про Я. Лопатинського, а й публікує уривки з його листів [19].

Об'єктами уваги в музичній публіцистиці Я. Ярославенка були не тільки персоналії видатних митців краю, а й вагомі події мистецько-громадського значення та загальні проблеми культуротворчого процесу зазначеного періоду в Галичині.

Я. Ярославенко був добре обізнаний з особливостями організації та збереження повноцінного оркестрового колективу, труднощами у підборі виконавців-фахівців, а подекуди навчанні музикантів-аматорів, репертуарним «голодом», проблемами з виготовлення та придбання музичних інструментів тощо. Зважаючи на брак подібного роду україномовної літератури, у нього визріває думка щодо створення методичних рекомендацій прикладного значення на допомогу любителям духової музики. Результатом практичного досвіду композитора у цій сфері став укладений ним методичний посібник «Як заложити дуту оркестру»¹, виданий у 20-х роках ХХ ст. видавництвом «Торбан». Я. Ярославенку вдалося сконцентрувати у своїх рекомендаціях майже весь наявний на той час практичний досвід організації оркестрової справи. У матеріалі коротко викладені основні принципи комплектування оркестру інструментами, добору виконавців для навчання гри на музичних інструментах, подана характеристика складів і груп духового оркестру, що були популярними в той період, а також стислі відомості про кожний інструмент окремо з вказівкою особливостей використання його в оркестровій практиці [22].

Важлива роль в організації оркестрової справи відводиться малому складу оркестру, де легше домогтися зіграності музикантів, а також дотриматися всіх тембрових канонів і динамічних особливостей інтегрування музичних інструментів і оркестрових груп: *«...найліпше і зачати від малої оркестри, бо її можна відтак, коли знайдеться більше число музикантів, збільшити... ..Бо вже і 25 малий склад надається до прилюдного виступу, та коли і добре зіграний, може ліпше враження зробити, чим велика, а нездала оркестра»* [22].

Композитор наголошував на поліфункціональності духового оркестру. У посібнику не приховуються факти впливу західноєвропейської культури на розвиток оркестрового виконавства в Галичині. Приміром, згадуючи про фірми, що виготовляють духові музичні інструменти, митець зазначає: *«Найбільше фабрики музичних інструментів знаходяться в Австрії, у Чехах, та в Німеччині, в Саксонії, звідки розходяться струменти на всі сторони світа»* [22].

У 30-х роках Я. Ярославенко знову звертається до теми побутування та розвитку оркестрової музики в Галичині. Відгуком на проведений у 1934 році у Львові фестиваль духових оркестрів стала його стаття «Чи початок союзу оркестр?» у часописі «Музичні вісті». Організатором фестивалю виступило товариство «Воля» на чолі з головою товариства І. Козицьким та керівником духового оркестру Я. Ващуком. У своєму невеликому репортажі Я. Ярославенко фахово відзначає високий рівень виконавської майстерності таких колективів, як Оркестр товариства ім. М. Лисенка при читальні «Просвіти» з Мостів Великих (дириг.

¹ У 2007 р. праця Я. Ярославенка стала основою методичного посібника Г. М. Григор'єва. Характеристика і класифікація духових та ударних музичних інструментів та правила їх використання / Г. М. Григор'єв. – К., 2007. – 101 с.

О. Крук), оркестр при читальні «Просвіти» з Чижикова, оркестр «Просвіти» з Немирова. Детальніше зупиняється на характеристиці духового оркестру товариства «Воля» та аналізує репрезентовану ним VI симфонію М. Вербицького; висловлює думки з приводу подальшого розвитку оркестрової справи в Галичині [21].

Репортажі Я. Ярославенка – не лише фіксація подій музичного життя, а передусім вияв власного бачення тенденцій розвитку української музичної культури. Серед об'єктів музичної публіцистики композитора виділяється хорова музика, яка постає перед читачами через призму його власної виконавської та композиторської творчості.

Так, у 1928 році в газеті «Діло» вміщено розгорнутий репортаж Я. Ярославенка про проведений другий з'їзд представників українських хорових організацій, зініційований новим віділом Львівського «Бояна». Митець категорично негативно відгукується про роботу існуючого на початку ХХ ст. Союзу співацьких та музичних товариств: *«А саме давно ще перед війною існувало у нас бездушне товариство, засноване на статутах під назвою «Союз співацьких та музичних товариств» чи щось таке, і животіло це товариство тільки на папері, бо статuti були уложені в шафі, а роботи не було ніякої. Зовсім подібною була справа організації церковних хорів, [закроєна] у нас перед кількома роками на широку скалю як секція музичної комісії при катедрі св. Юра у Львові, заініційована найкращими знавцями нашого церковного співу й музики взагалі. Та й тут скінчилося на жаль тільки на кількох засіданнях, а ціла справа пішла в непам'ять»* [18].

Однак загальний емоційний фон репортажу має інспіративний характер. Я. Ярославенко відверто висловлює свою думку з приводу організаційних питань в утворенні нового дієвого «Союзу українських співочих та музичних товариств»: пропонує змінити форму товариства на кооперативну установу, переглянути старий і затвердити новий статут, залучити до керівництва професійних митців, які би мали фахову освіту, розгорнути видавничу діяльність, подбати про грошові фонди тощо.

Наприкінці 20-х років ХХ століття ім'я Я. Ярославенка з'являється на сторінках журналу «Літературні Вісти». Це був «місячник літературно-мистецької критики, інформації й полеміки» прорадянської орієнтації, скорочено названий «Лі-Ві». «Літературні Вісти» намагалися постійно підтримувати контакт із літературно-мистецьким рухом в Україні і за кордоном (передусім із літературно-мистецьким середовищем молодшої генерації), інформувати про цей рух громадянство, висвітлювати міжнародні взаємини тощо. Журнал містив значну частину літературно-критичних матеріалів (критику та бібліографію творів сучасників), присвячував увагу справам пластичного, музичного, театального мистецтва, хореографії, кіно тощо.

До публікацій кінця 40-х років митця належать аналітичний огляд «Музичний кабінет Львівської бібліотеки академії наук»¹ [14] та ґрунтовна дослідницька праця «Музика на слова Франка» [15].

Велична постать І. Франка в історії українського народу та його культури стоїть поруч з геніальним Тарасом Шевченком. Франкове слово, яке акумулювало в собі задушевність поета-лірика, глибину філософа-мислителя, енергію громадського діяча, стало рефлексією прогресивних суспільних ідей та думок і генерувало цілу плеяду мистецьких постатей, які через призму своєї творчості піднесли велич Франкового таланту до мистецьких вершин. Вагомий пласт у популяризації творчості поета складають музичні інтерпретації, які розширили сферу емоційного впливу поетичного слова, розкрили нові грані його сприймання, збагатили розуміння непересічного обдаровання митця. Я. Ярославенка зацікавила тема інтерпретації поетичних творів І. Франка в музиці, і в 1947 році в журналі «Радянський Львів» друком виходить вищеназвана його дослідницька праця. Маючи у своєму розпорядженні фонди

¹ Це невелика інформаційна довідка про роботу «Музичного кабінету Львівської бібліотеки Академії наук», завідувачем якого був Я. Ярославенко у 1945–1948 рр. (сьогодні це структурний підрозділ Інституту дослідження бібліотечних мистецьких ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника). В огляді митець пунктирно торкається теми використання та збереження музичних фондів та колекцій бібліотеки та висвітлює проблеми і недоліки у роботі відділу. У наш час відвідувачі бібліотеки мають змогу користуватися фондами, сформованими Я. Ярославенком.

Львівських бібліотек, архів видавництва «Горбан», музичні колекції Музею ім. І. Франка¹ та Державної Консерваторії у Львові², він скрупульозно їх вивчає, аналізує, узагальнює та систематизує. Композиції на слова І. Франка Я. Ярославенко класифікує за двома ознаками: друквані та рукописні. Дослідник зосереджується на аналізі першої групи: в алфавітному порядку зазначає композиторів, які зверталися до поезії письменника, перераховує їх твори на слова Каменяра, визначає жанровий спектр опублікованих композицій. Детальніше зупиняється на музичній франкіані М. Лисенка, Я. Лопатинського, С. Людкевича, Д. Січинського. Згадки про їх музичні інсталяції митець подає в контексті історії написання творів, відомостей про їх первинне видання та перевидання, особливостей використання поетичного першоджерела, інформації щодо видавництв, накладом яких вийшли у світ композиції цих композиторів. Окремим блоком Я. Ярославенко аналізує ювілейні музичні збірники, видані до пам'ятних дат поета: 25-ліття літературної та громадської діяльності та 85-ліття з дня народження.

Отже, літературна діяльність Я. Ярославенка у сфері музичної публіцистики спрямована в основному на розкриття актуальних проблем тогочасної музичної культури. Розгорнутий жанровий спектр його виступів на шпальтах періодичних видань свідчить про широке коло тематичних зацікавлень митця. Його журналістська та публіцистична спадщина хараткризується ознаками суб'єктивності, постає через призму власних переживань композитора, його внутрішніх уболівань і потреб. Публіцистичний доробок Я. Ярославенка можна віднести до такої складної сфери прикладного музикознавства, як музична критика, оскільки вона містить усі риси, що визначають її специфіку, а саме: спрямованість на події поточного музичного життя, висвітлення нових явищ музичної культури певного періоду, торкається нагальних питань музичної дійсності, відзначається оперативністю та припустимістю певної суб'єктивної оцінки щодо розглянутих подій та проблем, характеризується спонуканням до висновків на майбутнє. Музично-критична, журналістська та публіцистична спадщина Я. Ярославенка стала вагомим інформаційним та науковим джерелом для сучасних дослідників регіональних культуротворчих процесів, відіграла важливу роль у дослідженні та розкритті різноманітних граней і особливостей музичної культури Галичини кінця XIX – початку XX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вінцковський Я. В справі видання композицій бл. п. Дениса Січинського / Ярослав Вінцковський // Діло. – 1909. – №117. – С. 4/
2. Вінцковський Я. В 51 роковини смерті Т. Шевченка / Ярослав Вінцковський // Нове слово. – 1912. – №50.
3. Вінцковський Я. Музичні новини / Ярослав Вінцковський // Неділя. – 1911. – №50. – С. 6.
4. Вінцковський Я. Спадщина Д.Січинського / Ярослав Вінцковський // Діло. – 1910. – №85. – С. 1–2.
5. Вінцковський Я. Спадщина Д.Січинського / Ярослав Вінцковський // Діло. – 1910. – №149. – С. 2–3.
6. Вінцковський Я. «Роксолана» (Із театральної музики) / Ярослав Вінцковський // Нове слово. – 1912. – №34. – С. 3–4.
7. Вінцковський Я. «Травіата» / Ярослав Вінцковський // Нове слово. – 1912. – №24. – С. 4.
8. Горак Я. Листи Дениса Січинського до Ярослава Вінцковського / Яким Горак // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. Праці музикознавчої комісії. – Львів, 1993. – Т. ССХХVI. – С. 281–303.
9. Документи біографічного характеру (1886–1956 рр.) // Державний архів Львівської області. – Ф. Р-2920, оп. 1, спр. 1. – Арк. 22–22а.
10. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / [упорядкування, редакція, переклади, примітки і бібліографія З. Штундер]. – Львів : «Дивосвіт», 2000. – Т. 2. – 816 с.

¹ Сьогодні це Львівський літературно-меморіальний музей імені Івана Франка.

² З 2007 року – Львівська національна музична академія імені Миколи Лисенка.

11. Ярославенко Т. Анотація до збірки пісень на один голос в супроводі фортепіано «Альбом пісень» Д. Січинського / Т. Ярославенко. – Львів : Музична Накладня «Горбан». [1908] – Ч.40. – 31 с.
12. Я[рославенко] Я. Кирило Стеценко / Ярослав Ярославенко // Музичні Вісти. – 1934. – №2. – С. 1.
13. Ярославенко І. Микола Лисенко / І. Ярославенко // Неділя. – 1912. – №40. – С. 1.
14. Ярославенко Я. Музичний кабінет Львівської бібліотеки Академії наук (1948 р.) // Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. – Відділ рукописів. – Ф. Яросл.129/п.8.
15. Ярославенко Я. Музика на слова І. Франка / Ярослав Ярославенко // Радянський Львів. – 1947. – травень.
16. Ярославенко Т. Памяти Яна Галя / Т. Ярославенко // Неділя. – 1912. – №40. – С. 5.
17. Ярославенко Я. Про композитора Дениса Січинського / Ярослав Ярославенко [редакція та публікація Івана Лисенка] // Музика. – 1997. – №1. – С. 20–21.
18. Ярославенко Я. Справа організації наших хорів / Ярослав Ярославенко // Діло. – 1928. – №49. – С. 4.
19. Ярославенко Я. Той, що кохався у легких піснях (стаття-некролог, уривки з листів Я. Лопатинського) / Ярослав Ярославенко // Назустріч. – 1936. – №3. – С. 5.
20. Ярославенко Т. У Віктора Матюка (спомин) / Т. Ярославенко // Неділя. – 1912. – №44. – С. 7.
21. Ярославенко Я. Чи початок союзу орхестр? / Ярослав Ярославенко // Музичні Вісти. – 1934. – №5. – С. 2.
22. Ярославенко Т. Як заложити дугу орхестру? / Т. Ярославенко. – Львів : Музична Накладня «Горбан». – Ч. 96. – 6 с.

УДК 78.087.68

Л. О. НЕМЦОВА

ХОРОВІ ТРАНСЦЕНДЕНЦІЇ СТАНІСЛАВА ЛЮДКЕВИЧА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ ЕПОХИ

У статті розглядаються інтенції С. Людкевича стосовно хорового мистецтва в єдності хорової творчості, диригентської практики та музикознавчих здобутків. Підкреслюється національно-громадянська позиція композитора, виражена через хорову діяльність в соціокультурному контексті епохи.

Ключові слова: хорове товариство, диригент, композитор, концерт, хорова творчість.

Л. О. НЕМЦОВА

ХОРОВЫЕ ТРАНСЦЕНДЕНЦИИ СТАНИСЛАВА ЛЮДКЕВИЧА В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ КОНТЕКСТЕ ЭПОХИ

В статье рассматриваются интенции С. Людкевича относительно хорового искусства в единстве хорового творчества, дирижерской практики и музыковедческих достижений. Подчеркивается национально-гражданская позиция композитора, выраженная посредством хоровой деятельности в социокультурном контексте эпохи.

Ключевые слова: хоровое общество, дирижер, композитор, концерт, хоровое творчество.